

SVENSKA BÅTUNIONENS BÅTSKOLA

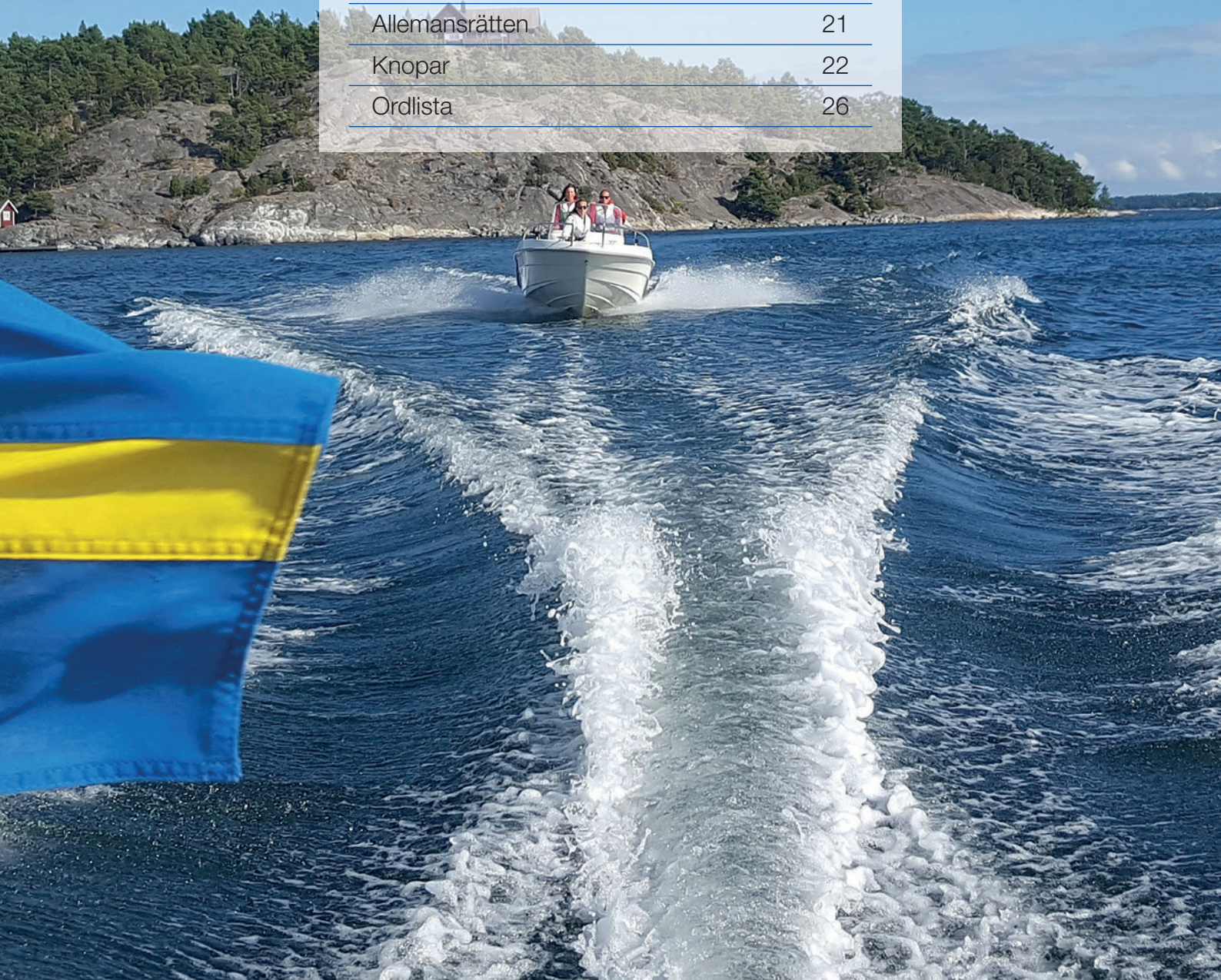
Båtföraren

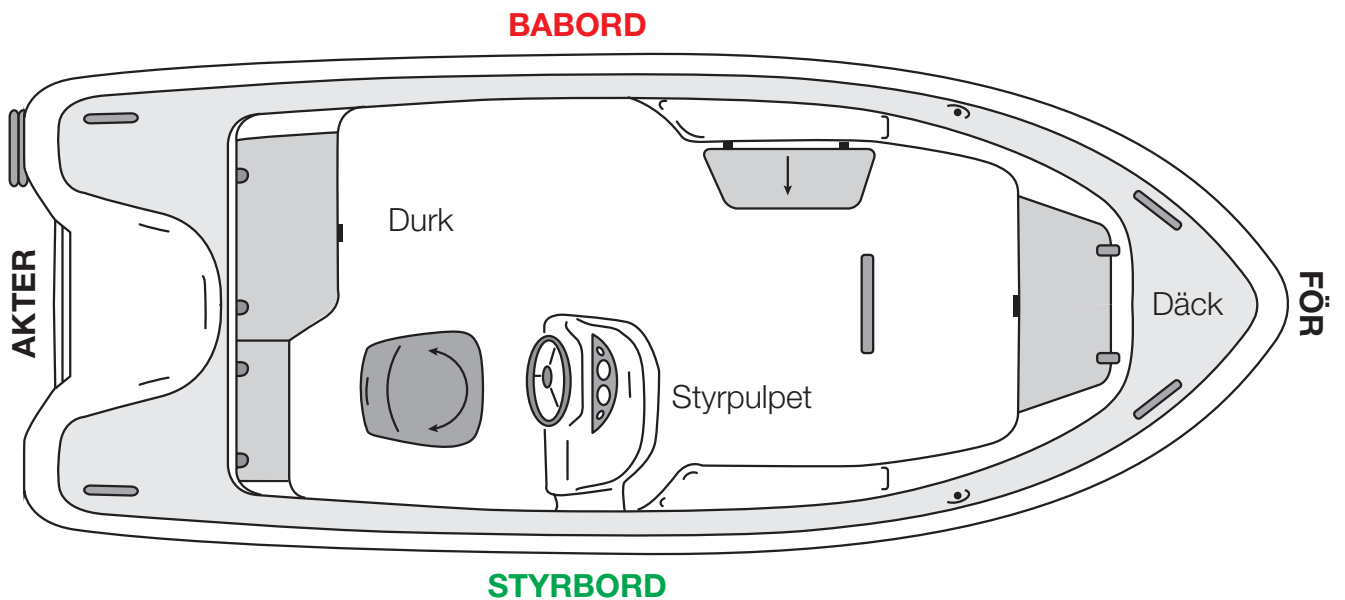
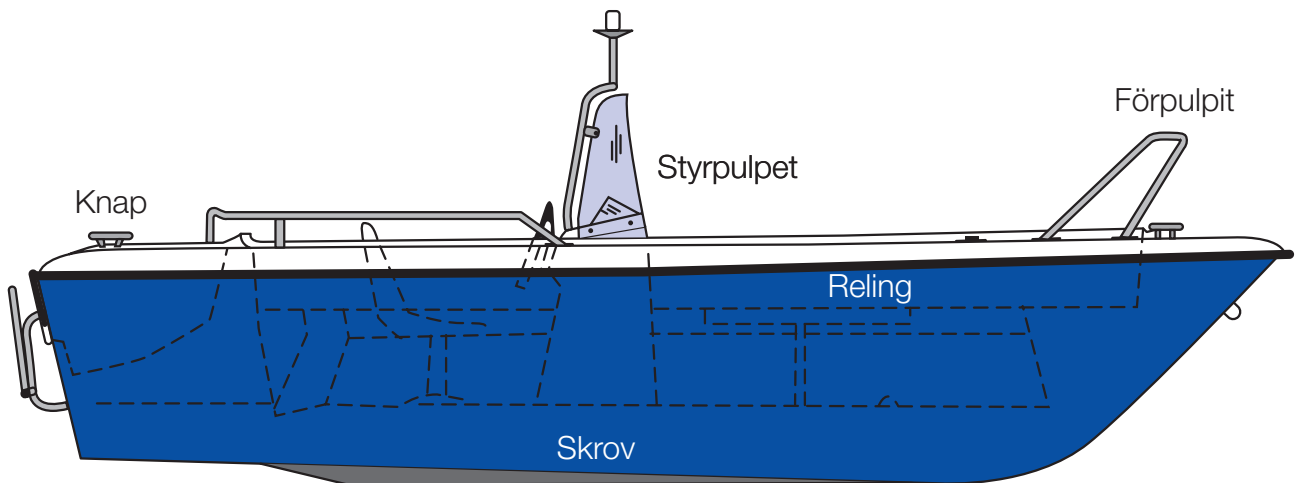
Svenska Båtunionen

Detta häfte tillhör:

INNEHÅLL	SID
Båtens delar	3
Styrbord och babord	4
Att köra båten	5
Att lägga till	7
Väjningsreglerna	11
Vind och vågor	14
Högvatten och lågvatten	14
Man över bord	15
Felsök av utombordaren – checklista	16
Kompass och väderstreck	17
Sjökort, prickar och signaler	18
Sjövettsreglerna	20
Allemansrätten	21
Knopar	22
Ordlista	26

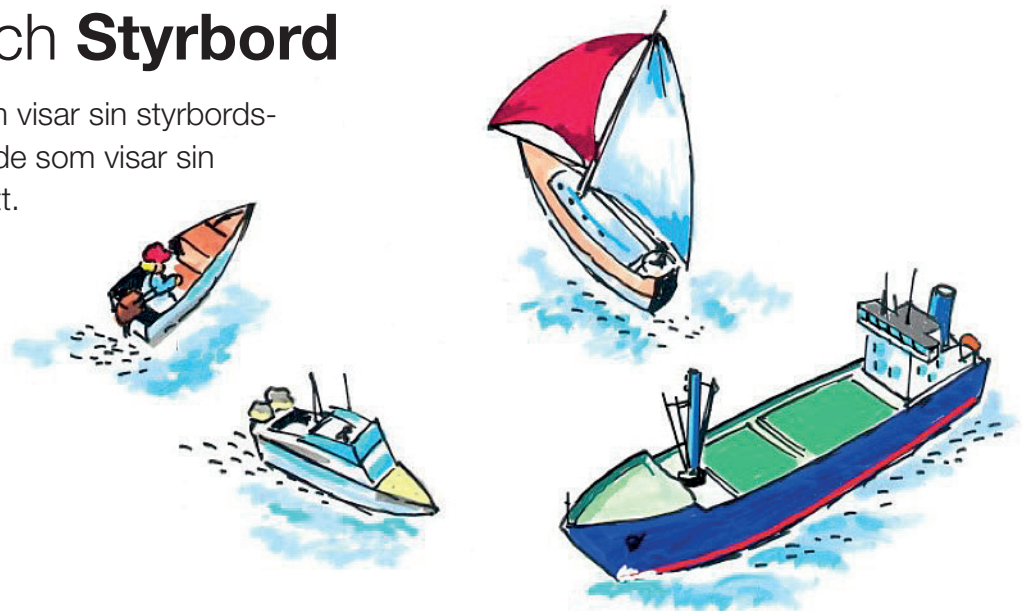

Båtens delar

Babord och Styrbord

Ringa in båtarna som visar sin styrbords-sida med grönt och de som visar sin babordssida med rött.

Att köra **båten**

Sidokrafter

Det vanligaste felet hos en nybörjare är att inte ta hänsyn till de sidokrafter som påverkar motorbåten. De kommer dels från propellern och dels från vind och vågor.

Högergångad propeller

En propeller som arbetar i högervarv (som klockan vid färd framåt) för också med sig att båten mer eller mindre dras åt höger (styrbord). En faktor som föraren hela tiden måste ha i bakhuvudet. Snurrar propellern i vänstervarv drar båten naturligtvis åt vänster (babord).

Avdrift

Vinden och vågorna är två faktorer som påverkar en motorbåt under gång. Övriga faktorer märks bla när man ska korsa en fjärd med vinden in från babord. Förutom att propellern drar båten åt sidan tvingas föraren kompensera avdriften på grund av vågor och vind genom att styra upp mot vinden. Motorn (drevet) vinklas då så att ännu en kraft arbetar för avdrift.

Om man ska korsa en fjärd med vinden in från babord och man, utan att tänka sig för, styr rakt mot målet (låter fören peka mot målet) blir följden att båten inte går en rak kurs, utan gör en kraftig båge åt höger. För att motverka detta måste man från början sikta långt till vänster om målet. *Fören pekar till vänster om målet, men båten rör sig på en rak kurs.*

Lagom fart

Motorbåtskörning handlar om att anpassa körningen till rådande förhållanden. Kör man för sakta mot mellanstora vågor tar vinden tag i fören och båten blir svår att styra.

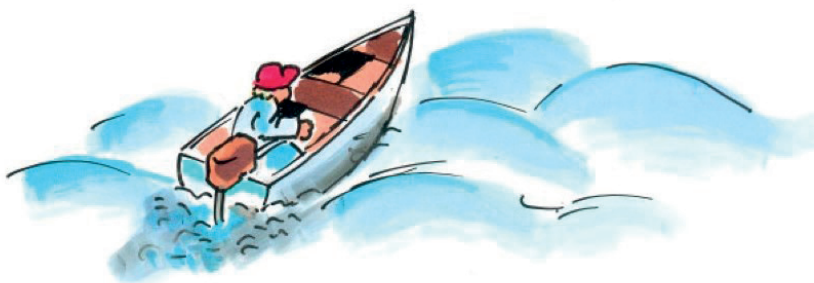

Om man ger lite mer gas blir båten stabilare och den hinner fortfarande ner mellan vågtopparna. Färden blir bekväm.

Gasar man på ytterligare blir färden genast stötigare. Båten går för fort för att hinna ner mellan vågorna och för långsamt för att ligga ovanpå topparna.

Säkerhet och komfort

När vågorna växer sig större gör nybörjaren bäst i att dra av på gasen och gå ner till displacementfart (lägre än planingsfart).

Varje båttyp har en speciell fart i vilken den tar sjöarna bäst och detta har framför allt med skrovlängden att göra.

Att lägga till

Planeringen är viktig

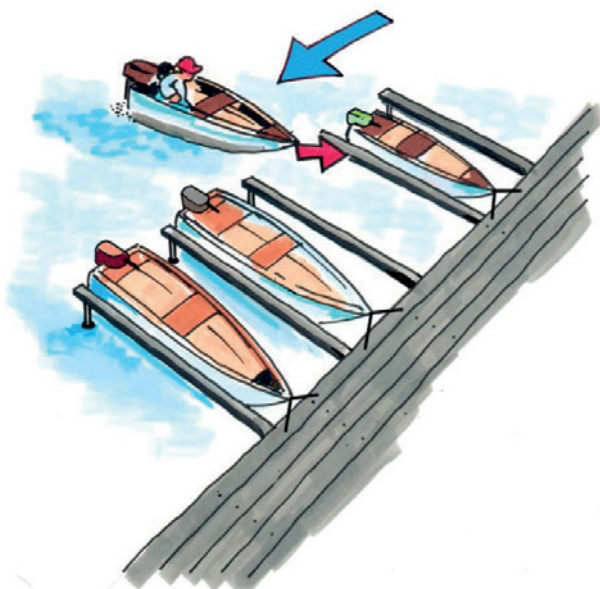
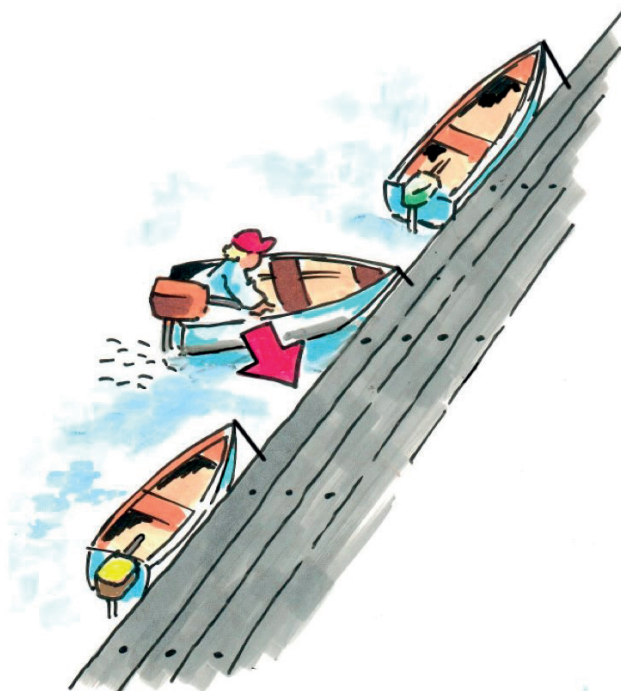
En bra tilläggning i en hamn är den som inte märks. God ordning och planering är mycket viktigt. Se till att allt som behövs för en lugn tilläggning finns framme och att båten är avfendrad. Låt alla ombord veta vilken uppgift de har, så att de kan förbereda sig. Se också till att du vet hur din båt beter sig när du använder motorn på olika sätt. Då behöver det inte bli några överraskningar och inga höjda röster behöver höras. Rutin skaffar man sig med tiden, men utan god ordning och kunskap om båten är det omöjligt att göra en bra tilläggning.

Utnyttja möjligheterna

En duktig båtförare ser inte båtens egenskaper som nackdelar, utan drar istället nytta av dem. Ett exempel på det är vid tilläggning med sidan mot en brygga i en lucka mellan två andra båtar. Den som kan sin båt ser då till att gå in med styrbordssidan och med fören först om propellern roterar åt höger. Aktern strävar då in mot bryggan och kommer så småningom rätt.

Om vinden blåser från bryggan och in i sidan på båten när man lägger till är det viktigt att snabbt göra fast förtöjningarna, först i fören och sedan i aktern. Det är mycket svårt att hålla kvar en båt med bara händerna om det blåser på det här sättet och om man inte är snabb kommer aktern att gå ut.

Man kan ta hjälp av motorn och ett förspring (förtöjning från fören till bryggan ungefär vid mitten av båten) om detta skulle hända. När förspringet är fast rattar man vänster så mycket det går och ger lite försiktig gas. Aktern glider in på plats och man kan då lägga fast akter-tampen. Den här manövern kräver en hel del övning, så prova i lugnt väder först.

Håll upp mot vinden

Att lägga till mellan två båtar i sidvind är en konst. Det behövs inte mycket för att en flatbottnad båt ska börja glida med vinden. Här underlättar det om man har någon med sig som är beredd att hålla ifrån (bära av) bryggan och båtarna vid sidan om. Ingen är så pass säker att han/hon tryggt kan lägga till under dessa förhållanden utan risk för att båten glider ihop med någon av grannbåtarna.

När man ska lägga till med sidvind gäller det att hålla upp mot vinden, dvs att sikta en bit högre än där man vill hamna.

Ju högre fart man har desto mindre blir avdriften, men glöm inte att man måste kunna bromsa i tid. Detta kräver förstås mycket övning, men så snart man lär känna båten går det bättre.

Kom ihåg att det inte är någon skam i att avbryta manövern om något skulle gå snett. Det visar snarare att man är en ansvarsfull förare.

Några tumregler som alltid gäller är:

- ▶ Ta det lugnt och ha aldrig mer gaspådrag än vad som behövs.
- ▶ Små roderutslag är alltid bättre än stora (om man inte ska vända 360°). Hellre många små korrigeringar än ett stort roderutslag.

Hur man förtöjer

▶ Vid strand eller klippor

Lyft upp motorn och ro in sista biten till land för att minska risken för propellerskador. Låt någon gå fram till fören och hålla koll så att båten inte går emot stenar eller annat på botten.

▶ Boj (och förtöjning i land)

Vid förtöjning vid boj ska tampen vara spänd för att undvika att båten glider i sidled. Man kan med fördel ha två tampar från aktern till bojen.

Man bör alltid förtöja för storm när man lämnar sin båt vid en boj!

▶ Ankare (och förtöjning i land)

Vid ankring på svaj (se nästa sida) får båten inte lämnas utan tillsyn. Vid all användning av ankare måste man vara säker på att sjöbotten ger gott ankarfäste, att ankarlinan eller kättingen är tillräckligt lång (helst 5 x djupet) och att ankaret fäster i botten. Känn efter att ankaret sitter fast genom att dra i linan.

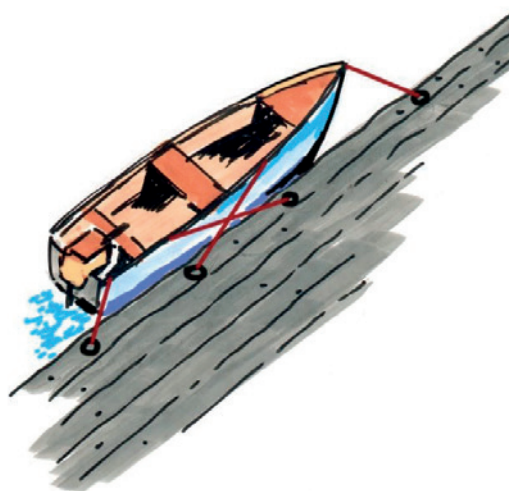
När man ska ut på vattnet igen drar man sig mot ankaret med hjälp av linan. Håll ankarlinan borta från propeller och motor.

▶ Längs brygga, kaj eller annan båt

Båten skall vara väl avfendrad och förtöjningarna lagda så att rörelser fram och tillbaka begränsas. Förtöj inte längs en kaj/brygga om det finns risk för svall eller ändrat vattenstånd.

▶ Vid y-bommar

Förtöj båten både bak och fram vid bommarna. Tamparna ska vara lite slaka, så att båten får röra sig lite. Korsande tampar bak och fram gör att båten ligger stabilare.

► Ankra: att ligga på svaj

1. Gå rakt mot vinden.
2. Stanna båten och se till att ankarlinan löper fritt.
3. Lägg i ankaret i fören. Se till att avståndet mot land och annat är ok om vinden skulle vända.
4. Backa sakta och lägg ut ankarlina motsvarande 4-7 ggr djupet.
5. Gör fast linan och backa med större motorkraft, så att ankaret fastnar.
6. Pejla minst två fasta föremål på land för att kontrollera att båten inte rör sig (draggar).

► Att få loss ankaret

1. Dra båten mot ankaret tills den ligger rakt över.
2. Försök att få upp ankaret.
3. Om det inte går, lägg fast linan om en knap och backa. Båten måste vara rakt över ankaret.
4. Om det inte går, ge efter lite på ankarlinan. Gör fast igen och kör sedan framåt över ankaret. *Akta så att tampen inte går in i propellern!*
5. Ett annat sätt att försöka få loss ankaret är att pröva att få ner ytterligare en lina på den ursprungliga ankarlinan och sedan dra loss ankaret baklänges. Trä en ring av metall – diameter ca 15 cm – över ankarlinan och bind en lättare lina i ringen. Med sträckt ankarlina låter man ringen glida ned till ankaret och över ankarets lägg, så långt mot kronan som möjligt. Man brukar få lirka en hel del, men när man har fått ner ringen kan man med ringlinan dra ankaret baklänges ur det som det har fastnat i. Observera att ovanstående inte fungerar med stockankare.
6. Om ankaret har fastnat och man inte får loss det genom att hålla ankarlinan sträckt över relingen när man vidtar åtgärder är det viktigt att ta reda på varför det inte lossnar. Se upp med kablar, skrot och andras ankarlinor m m.

Väjningsreglerna

Det är lika viktigt på sjön som på landvägar att man kan väja (hålla undan). Det är allas skyldighet att kunna väjningsreglerna innan man ger sig ut i en båt.

Alla farkoster som körs med motor på vatten (motorbåtar, jetskis, segelbåtar som går för motor, husbåtar mm) räknas som motorbåtar och är väjningsskyldiga för de farkoster som seglas (segelbåtar, segeljollar, vindsurfare mm). Undantaget är stora fartyg, som inte kan hålla undan för små båtar. Man brukar säga att de som är ute för nöjes skull ska hålla undan för de som arbetar.

I trånga farleder är större fartyg ofta hämmade av sitt djupgående och kan inte väja som ett mindre fartyg. Stora fartyg har begränsad manövreringsförmåga jämfört med ett mindre fartyg och det är därför lämpligare att de mindre väjer.

- ▶ När man är skyldig att väja måste man visa det tydligt och göra det i god tid. Det är för att de ombord på den andra båten inte ska behöva oroa sig.
- ▶ Den båt som inte är väjningsskyldig ska fortsätta på samma kurs och i samma fart för att den som styr den väjningsskyldiga båten ska kunna veta hur och när han/hon ska väja.

Motorbåtar

1. När två motorbåtar möts ska båda gira styrbord.
2. En motorbåt som har en annan motorbåt på sin styrbordssida ska väja.
3. Omkörande båt väjer för den båt som körs om. Omkörningen kan göras på den sida som bedöms säkrast. Den som kör om ska tänka på hur vågsvallet som uppkommer påverkar den andra båten.

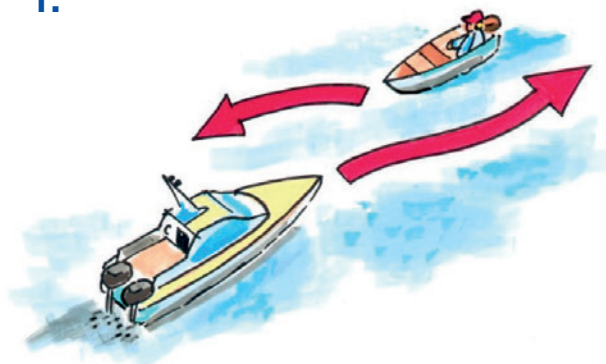
Motorbåt och segelbåt

4. Motorbåt väjer för segelbåt förutom när segelbåten är upphinnande båt.

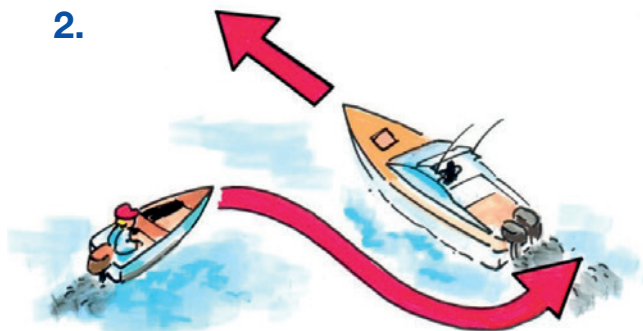
Då ett fartyg och en båt möts

5. Enligt sjövägsreglerna skall en båt väja för ett fartyg. Båtföraren bör alltid undvika snäva möten med fartyg. Om ett fartyg blir tvunget att göra snabba väjningsrörelser eller ändra farten, kan det lätt uppkomma allvarliga situationer.

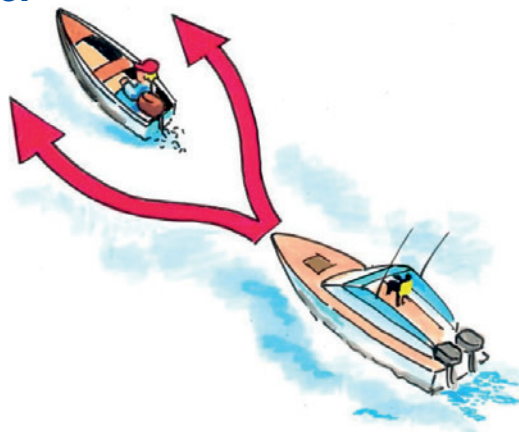
1.

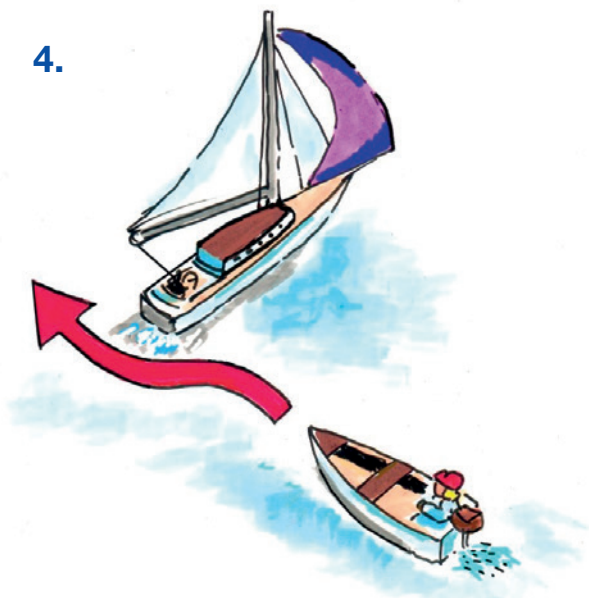
2.

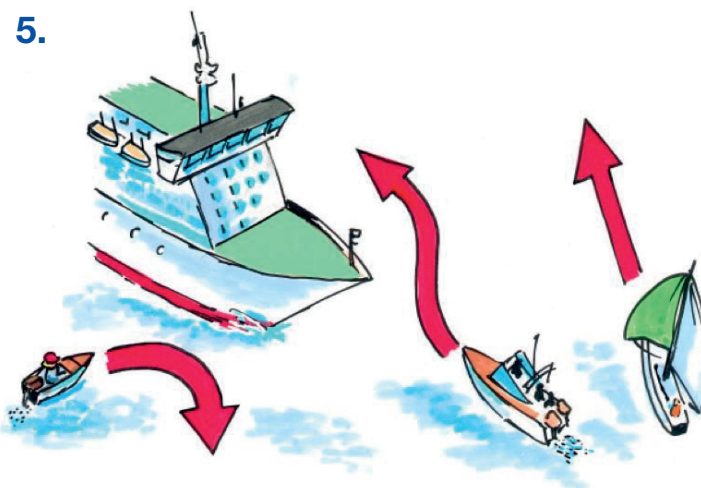
3.

4.

5.

Vind och vågor

Det kan blåsa upp snabbt ute på sjön och då är det viktigt att man har rätt utrustning med sig och att man vet vad man ska göra. Med vind följer vågor och om de blir höga kan man börja ta in vatten i båten.

OBS! Om du ska ge dig ut på en lite längre tur ska du *alltid* lyssna på sjövädret!

Vindstyrkor

Stiltje 0-0,2 m/s

Bris 0,3-13,8 m/s

Kuling 13,9-24,4 m/s

Storm 24,5-32,6 m/s

Orkan över 32,6 m/s

Havet

Spegelblankt.

Krusningar och små vågor (- ca 5 m/s).

Större vågor och vita gäss (från ca 8 m/s).

Stora vågor och vita gäss på alla vågor.

Höga vågberg och skummande vitt vatten.

Väldigt höga vågor och vitt skum som ryker över havet. Dålig sikt och piskande vindar.

Högvatten och lågvatten

Vattenståndet varierar ganska mycket under en sommar och det är därför bra att vara medveten om ifall det är högvatten eller lågvatten när man ger sig ut. En sten som ligger en bit under ytan vid högvatten kan helt plötsligt bli synlig när det är lågvatten. Det djup som anges på sjökortet är normalvattenstånd, dvs mitt emellan högvatten och lågvatten.

Om det är högvatten kan det vara ett tecken på att sämre väder är på gång (lågtryck) och om det är lågvatten att det är bättre väder på gång (högtryck).

Tips! Hitta en sten eller ett märke på bryggan eller kajen som du gör till ditt eget riktmärke och titta på det varje gång du ska ge dig ut. Då vet du om det är högvatten eller lågvatten.

Man över bord

En människa som har fallit överbord blir snabbt både genomblöt och trött och därmed tung att lyfta. Undvik att hoppa i själv – det är lättast att lyfta upp en människa ur vattnet från båten.

Det gäller att komma intill personen för att få tag i honom eller henne. Med en stor båt eller när det går höga vågor kan det vara svårt att komma nära. Man kan använda sig av flera hjälpmedel för att dra personen till båten, båtshake, boj, lina. När personer finns i vattnet runt en motorbåt är det mycket viktigt att stänga av motorn för att förhindra att kroppsdelar skadas av propellern.

När man har personen intill båten tar man tag i armarna och lyfter. Är personen tung kan man först doppa ner honom eller henne under vattnet. Man får då lyfthjälp av flytvästen. Om personen i vattnet inte klarar av att kliva ombord själv, gör en ögla eller ett sling med en tamp och trä under armarna på den nödställda. Ju tjockare tamp, desto mer bekvämt är det för den som ska dras upp.

Dra upp personen i båten. Tänk på att det är lättare att ta upp en person i aktern om båten är liten och rank.

Om den nödställda är medvetslös: Säkra personen mot båten genom att ta tag i armhålan. Ta tag och dra upp tills överkroppen ligger på gummipontonen/relingen. Personen blir liggande på mage. Rulla nu in personen i båten. Ta tag i höften och överarmen som läggs mot huvudet. Stötta gärna med dina ben. Var mycket försiktig och skydda framförallt huvudet. Personen ligger nu på rygg i båten. Nu kan man enkelt göra andnings- och pulskontroll.

Lägg sedan den nödställda i lä eller inomhus. Avlägsna alla våta kläder och torka kroppen torr. Massera inte! Om huden är våt, fortsätter nedkylningsprocessen eftersom naturen tar värme från kroppen för att torka huden. Sätt på torra, varma kläder och isolera kroppen så att bara näsan sticker ut. Om personen är mycket nedkyld, har frossbrytningar och skakar kraftigt, ska man inte avlägsna de blöta kläderna, utan enbart svepa in personen i värmande filter. Vid sådana tillfällen ska man uppsöka läkare/sjukhus eller kontakta sjöräddningen för råd. Om man har med sig en mobiltelefon i ett vattentätt fodral och har mobiltäckning är det ett bra sätt att larma på och det kan rädda liv.

Felsök av utombordare – Checklista

Bra att ha med ombord

- ▶ Startgas
- ▶ Startkablar
- ▶ Tändstiftsnyckel till din motors tändstift
- ▶ Rostskyddsspray
- ▶ Kontaktspray
- ▶ Motorolja
- ▶ Avfettningsmedel
- ▶ Trasor och handskar
- ▶ Verktyg (multiverktyg), polygrip
- ▶ Skruvar, muttrar och brickor
- ▶ Packningsmaterial, packning på tub
- ▶ Olika sorters tejp
- ▶ Slangklämmor
- ▶ Nya tändstift och tändkablar
- ▶ Nytt bränslefilter
- ▶ Säkringar
- ▶ Reservdunk med bränsle (alkylat blir inte gammal)
- ▶ Ficklampa

Åtgärder om motorn inte startar

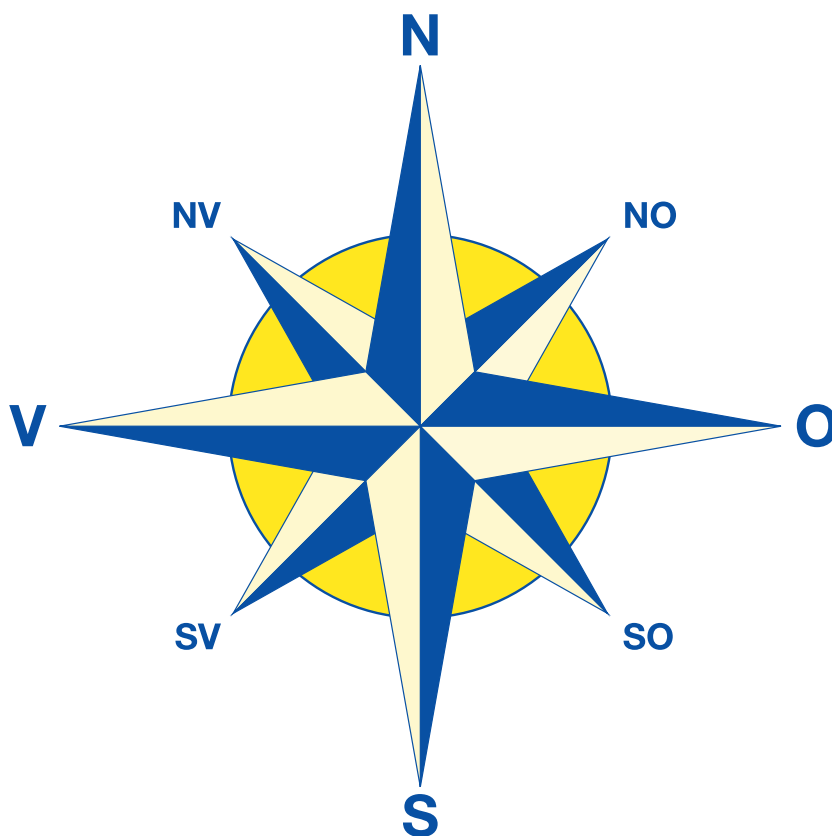
- ▶ Se till att växelreglaget står i neutralt läge.
- ▶ Se till att "dödmansgrepp" sitter fast ordentligt.
- ▶ Kontrollera att motorn får bensin (bränslekranen öppen, bensin i tanken, stopp i bensinslangen, luftningsskruven, fel bränsle).
- ▶ Spraya startgas i luftintaget (men inte för mycket om motorn är en tvåtaktsmotor)
- ▶ Kontrollera att chokespjället inte har fastnat.
- ▶ Batterikablarna kan vara lösa eller ha oxiderat. Spraya kontaktspray och skruva fast dem igen.
- ▶ Se till att motorn inte är för kall när du försöker starta den på tidig vår eller sen höst (flytta båten till en solig plats).
- ▶ Fyll på motorolja vid behov.
- ▶ Om motorn har fått för mycket bensin (för mycket choke eller gas) kan tändstiften ha blivit sura. Lossa tändstiften, torka dem med en trasa och skruva tillbaka dem. Rätt tändkabel och tändhatt på rätt tändstift!
- ▶ Om motorn stannar hela tiden kan det bero på att bränslefiltret är igensatt. Gör rent det eller byt det.

Kompass, väderstreck och sjökort

En kompass har alltid norr uppåt, söder neråt, väster åt vänster och öster åt höger. Ett sjökort (karta på sjön) är också ritat efter väderstrecken och de är ordnade på samma sätt som på en kompass, dvs norr uppåt, söder neråt o.s.v. Mellan de fyra väderstrecken finns nordost, nordväst, sydost och sydväst.

När man anger vilken riktning vinden har säger man det håll vilket vinden kommer från (tex nordliga vindar blåser från norr).

Om man är på öppet vatten och inte ser land är kompassen det viktigaste instrumentet på en båt när man vill veta vart man ska. Den är också bra om man ser land, för ibland är det svårt att se skillnad på en kustremsa och då kan man ta hjälp av kompassen för att hitta rätt.

N = Nord (Norr) = 0°

NO = Nordost = 45°

O = Ost (Öster) = 90°

SO = Sydost = 135°

S = Syd (Söder) = 180°

SV = Sydväst = 225°

V = Väst (Väster) = 270°

NV = Nordväst = 315°

Test 1

Kompassen innehåller en magnet och den gör att kompassnålen alltid pekar mot den magnetiska nordpolen. Vad händer om du lägger en mobiltelefon bredvid kompassen? Prova med andra saker som man gärna lägger ifrån sig (tex nycklar, kamera, verktyg, läskburk m.m.).

Test 2

Prova ett styra efter kompassen. Din instruktör visar dig hur du ska göra.

Sjökort och prickar

Sjökort

Ett sjökorts färger visar hur djupt det är. Det finns också siffror på sjökortet som visar djupet på en exakt plats.

Mörkblått

Här är det riktigt grunt och det gäller att vara försiktig! Det är mellan 0 och 3 meter djupt när det är mörkblått.

Ljusblått

Här är det mellan 3 och 6 m djupt och motorbåtar och jollar behöver inte oroa sig.

Vitt

Här är det säkert att åka för alla båtar. Vattendjupet är alltid större än 6 meter.

Ljusgult

Den här färgen visar land. Allt land är utmärkt med ljusgul färg på sjökortet.

Symboler

Synlig sten

En sten som man kan se.

Undervattenssten

En sten som ligger under vattenytan.

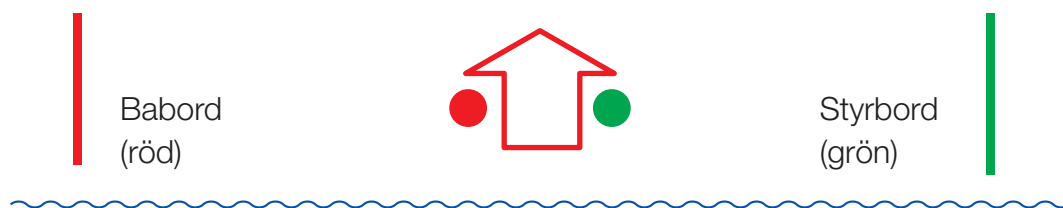
Bränning

Ett grund precis i vattenytan.

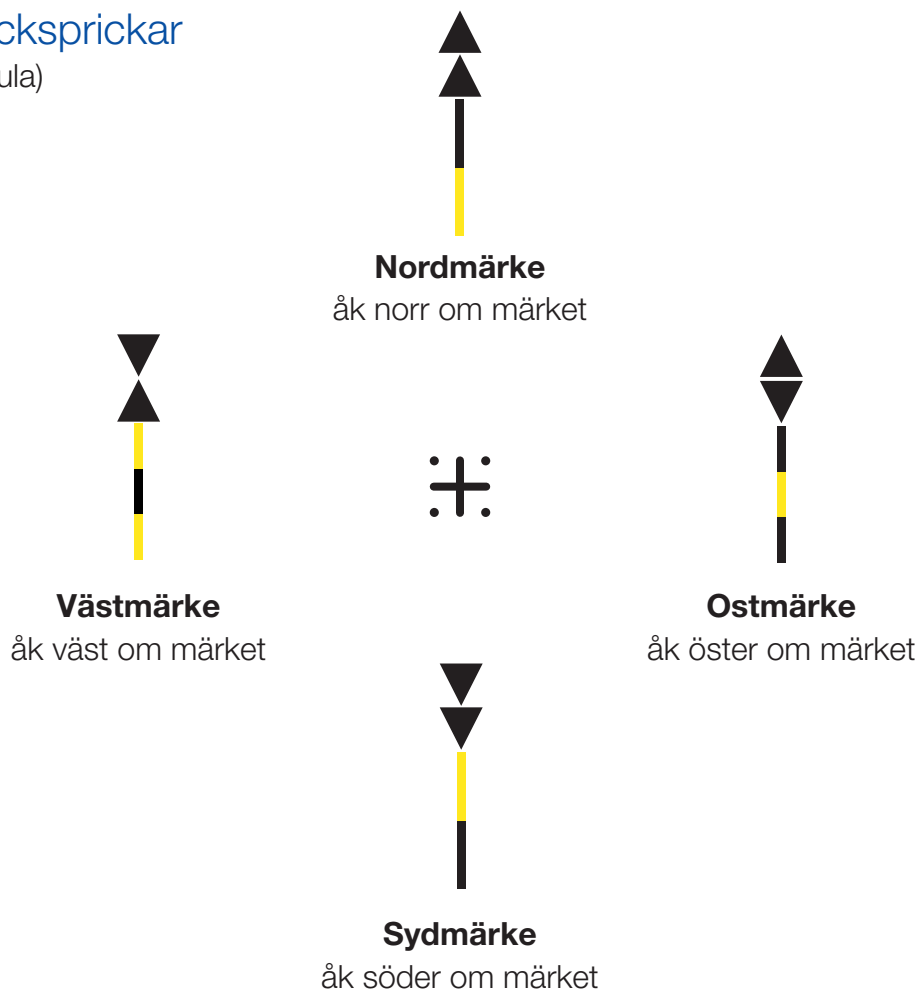
Prickar (Sjömärken)

En väg på sjön kallas för en farled. I en farled ska man alltid hålla styrbord (höger). Dessutom har man hjälp av prickar när man går i en farled, men också på andra ställen på sjön.

Väderstrecksprickar

(svarta och gula)

Några andra prickar

Mittledsmärket

är vitt och rött och står mitt i farleden.
Man ska åka på styrbords sida av märket.

Punktmärket

är svart och rött och varnar för ett
grund just vid punkten där det står.

Sjövettsreglerna

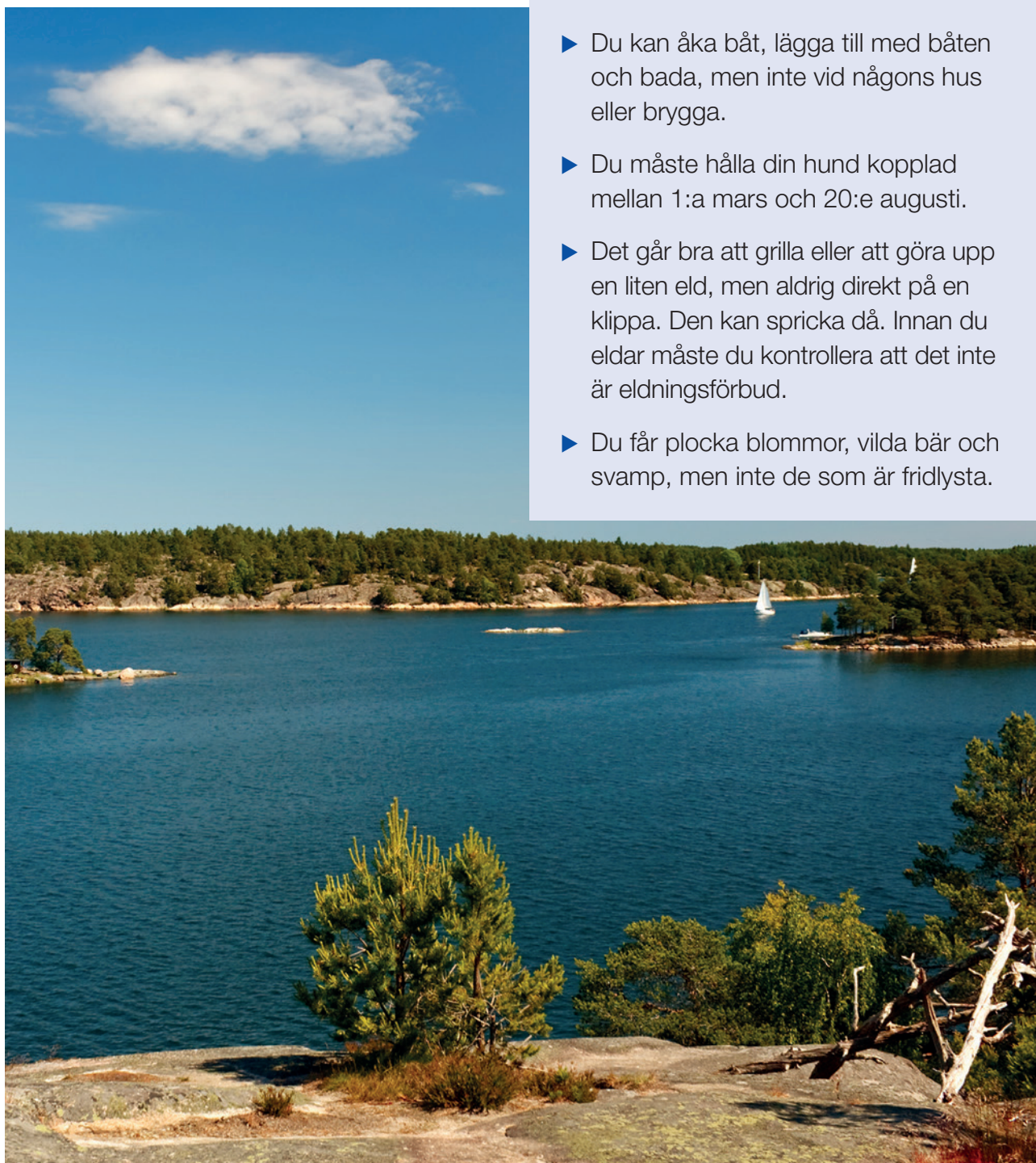
- ▶ Se till att båten är sjöduglig och att god ordning råder ombord!
- ▶ Ha alltid nödvändig säkerhetsutrustning med ombord! Kom ihåg att alla ombord ska ha flytväst!!!
- ▶ Ge dig inte ut på större vatten än båten är lämpad för!
- ▶ Tala alltid om ditt färdmål för någon och studera färdvägen noga. Om du ändrar färdmål, meddela detta!
- ▶ Det är din plikt att känna till de regler som gäller på sjön. Kom ihåg att alkohol och båtliv inte hör ihop!
- ▶ Överlasta inte båten och sitt ner i båten!
- ▶ Håll alltid god utkik! Var försiktig med farten!
- ▶ Lyssna på väderleksutsikterna! Är de dåliga, stanna hemma! Om du redan är till sjöss, sök lä eller närmaste hamn!
- ▶ Om båten kantrar men flyter, stanna kvar vid den! Du är säkrare där än om du simmar mot land.
- ▶ Skräpa inte ner, varken på land eller i sjön. Ta med skräpet hem!

Allemansrätten

Allemansrätten ger oss möjlighet att vara ute i naturen, både på land och på sjöar och hav. När vi rör oss i naturen är det en del saker som vi måste tänka på för att inte förstöra för växter och djur. Det är viktigt att veta vilket ansvar vi har och det kan du läsa om här.

Inte störa och inte förstöra!

Det här ska du känna till om Allemansrätten:

- ▶ Skräpa inte ner i naturen. Lämna alltid stranden som du vill hitta den.
- ▶ Var rädd om de vilda djuren, rör inte bon och annat som du ser.
- ▶ Fiska gärna med metspö eller kastspö längs med kusten.
- ▶ Skada inte träd och buskar.
- ▶ Du kan åka båt, lägga till med båten och bada, men inte vid någons hus eller brygga.
- ▶ Du måste hålla din hund kopplad mellan 1:a mars och 20:e augusti.
- ▶ Det går bra att grilla eller att göra upp en liten eld, men aldrig direkt på en klippa. Den kan spricka då. Innan du eldar måste du kontrollera att det inte är eldningsförbud.
- ▶ Du får plocka blommor, vilda bär och svamp, men inte de som är fridlysta.

Knopar

Stoppåtta

– till änden av skotet på optimisten

Råbandsknop

– bra när man ska foga samman två tampar
av samma storlek

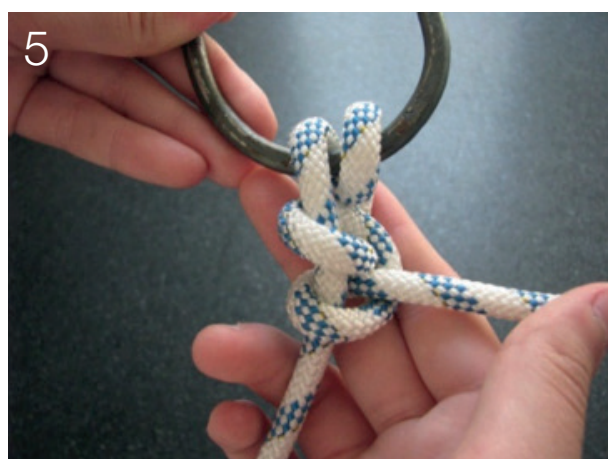
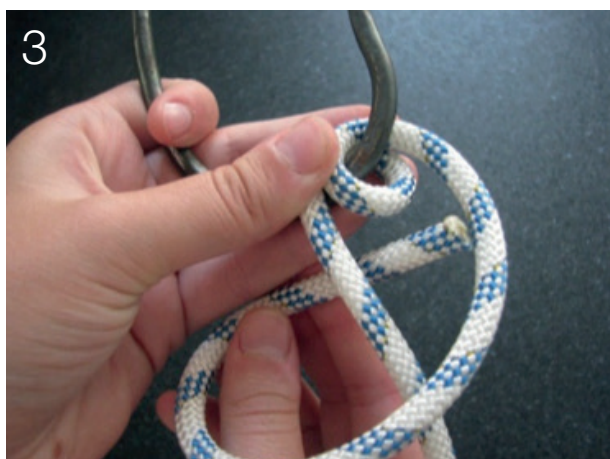
Dubbelt halvslag

– bra bl a när man lägger till vid en brygga

Dubbelt halvslag om egen part

– bra bl a när man lägger till vid en brygga

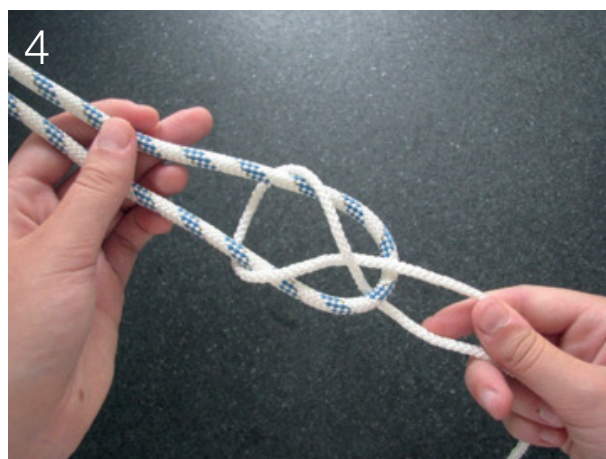
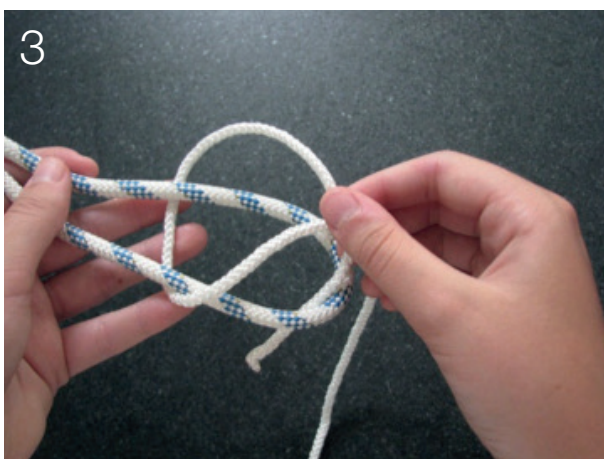
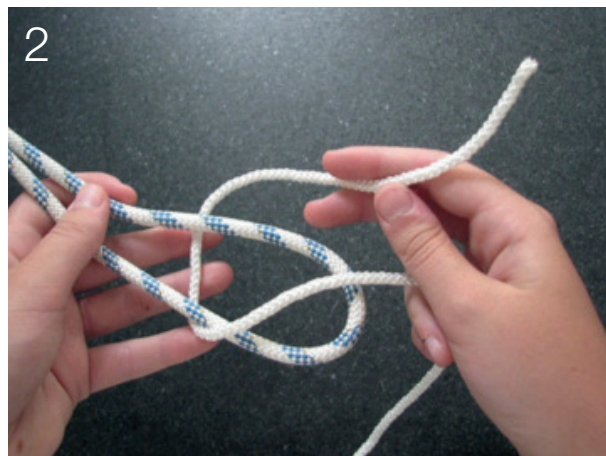
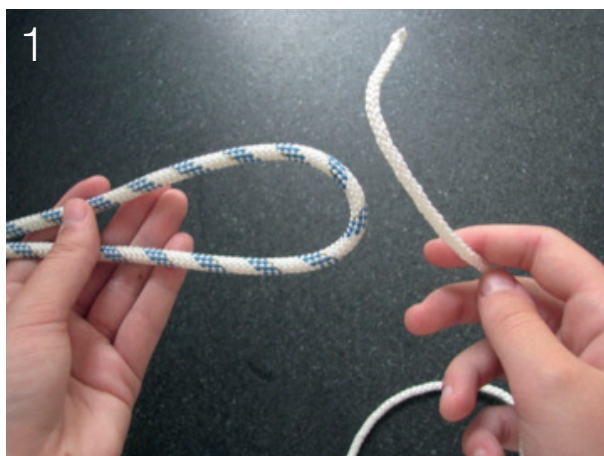
Pålstek

– bra när man lägger till vid en påle

Skotstek

– bra när man ska sammanfoga två tampar av olika storlek

Ordlista

Aker	Bak på båten
Babord	Båtens vänstra sida (RÖD)
Bära av	Att hålla båten från en annan båt eller en brygga
Distans	Avstånd på sjön
Distansminut	1852 meter (en nautisk mil)
Durk	Båtens golv
Däck	Båtens ovansida
Farled	En väg på havet som båtar kan ta
Fender	En gummibehållare som skyddar båtens sidor mot andra båtar eller bryggor
För	Fram på båten
Förtöja	Knyta fast båten i bryggan
Gira	Svänga
Knap	Plastbeslag att lägga fast tampar runt
Knop (1)	Knut på tamp
Knop (2)	Hastighet på sjön (en knop är en distansminut per timme)
Kurs	Den riktning båten åker i
Lanternor	Lampor som man måste tända när man kör i mörker
Navigera	Att söka rätt kurs för att veta var man är och vart man ska
Ombord	Allt som befinner sig i och på båten
Prick	Ett vägmärke på sjön
Reling	Kanten på båten
Självläns	Automatisk tömning av vatten i båten
Sjökort	Karta på sjön
Skrov	Båtens hela botten och sida
Spring	En förtöjning från mitten av båten framåt eller bakåt
Stuva	Att städa undan alla saker i båten så att de inte far omkring när man åker
Styrbord	Höger sida på båten (GRÖN)
Tamp	Namn för rep på sjön
Tågvirke	Alla tampar på båten
Väja	Att ändra kurs för att inte kollidera med en annan båt eller en brygga
Öskar	Plastskopa att använda till att tömma båten på vatten

Svenska Båtunionens Båtskola – Båtföraren

Copyright © Svenska Båtunionen 2020

Foto: Tack till Björn Zetterström, Lars-Åke Redéen

Layout och original: Ejheden & Ejheden Produktion AB

Denna handbok har tagits fram med hjälp av medel från Svenskt Friluftsliv

Svenska Båtunionen

Svenska Båtunionen, af Pontins väg 6, 115 21 Stockholm
08-545 859 60 | batunionen.se